

## MARTÍN ALONSO PINZÓN, PIRATA A PROVENÇA ELS ANYS 1466-1467?

Francesc ALBARDANER i LLORENS

### RESUM

L'historiador provençal Felip Rigaud ha descobert als Arxius Comunals d'Arles (França) quatre nous documents referents a les activitats piràtiques de Martín Alonso Pinzón en aigües de Provença pels anys 1466 i 1467. Si es confirma que es tracta d'aquest famós personatge, company de Cristòfor Colom en el primer viatge del descobriment del nou món, estarem parlant dels documents més antics existents sobre Martín Alonso Pinzón i que doblaran el nombre de documents que disposem sobre ell abans del 1492. És, doncs, una troballa important per als americanistes i que ve a complementar el meu article en llengua anglesa "Columbus, Corsair, and the Pinzón brothers, Pirates, in the Mediterranean before 1492", que fou publicat en la revista canadenca *The Northern Mariner / Le Marin du Nord* (XXI, núm. 3) el juliol de l'any 2011 (p. 263-278).

*Paraules clau:* Germans Pinzón, Cristòfor Colom, Actes de Pirateria, Provença.

### ABSTRACT

New documents about Martin Alonso Pinzón found by Mr. Philippe Rigaud in the Archives Communales d'Arles shed new light about the piratical activities of the members of the Pinzón family of Palos de la Frontera (Andalucia, Spain) in the waters of Provence (France). If we may confirm that these documents refer to Martín Alonso Pinzón, these will be the oldest extant documents about this man, that sailed with Christopher Columbus in the first discovery voyage of the New World, and will double the quantity of documents discovered up to this day before 1492 about him. This short paper is thought as a complement of our article "Columbus, Corsair, and the Pinzón brothers, Pirates, in the Mediterranean before 1492", published in

*The Northern Mariner / Le Marin du Nord*, XXI No. 3, July 2011, pp. 263-278.

*Key words*: Pinzón Brothers, Christopher Columbus, Piratical Acts, Provence.

## LA PART FOSCA DE LA HISTÒRIA

**E**n els arxius històrics coneguts s'ha trobat molt pocs documents sobre els germans Pinzón i les seves activitats piràtiques i comercials abans del 1492. Qualsevol nou document que aparegui sobre aquests importants personatges mereixerà, per força, la nostra més viva atenció i la de tots els americanistes. Recentment, l'historiador provençal Felip Rigaud ha tingut l'amabilitat de donar-nos a conèixer quatre documents que ha descobert a l'Arxiu Comunal de la ciutat d'Arles (Provença) i que, presumptament, parlen de les activitats piràtiques de Martín Alonso Pinzón al delta del riu Roine els anys 1466 i 1467. Felip Rigaud és un gran especialista en fets piràtics i atacs corsaris en les aigües provençals als segles XV i XVI. Hem de recomanar per força als nostres lectors interessats en aquest tema la lectura del seu llibre *Pirates et corsaires dans les mers de Provence XVe-XVI siècles: Letras de Costiera*.<sup>1</sup> El camp de la pirateria no ha estat ben estudiat fins recentment, ja que era considerat una part fosca de la història de moltes famílies, que devien el seu progrés econòmic precisament a aquestes activitats il·lícites.

## ELS GERMANS PINZÓN DE PALOS DE LA FRONTERA

La fama dels germans Pinzón, naturals de la vila de Palos de la Frontera (Huelva) està lligada a la seva participació en el primer viatge de descobriment del nou món en companyia de Cristòfor Colom. El nom d'aquests tres germans foren Martín Alonso Pinzón, Francisco Martín Pinzón i Vicente Yáñez Pinzón, de major a menor. Sabem poques

1. RIGAUD, Philippe. *Pirates et corsaires dans les mers de Provence: XVe – XVIe siècles: Letras de la Costiera*. París: Editions du CTHS, 2006.

coses d'aquesta família, però gràcies a les recerques de José de la Peña sabem que els pares d'aquests tres germans foren Martín Alonso Pinzón i Mayor Vicente.<sup>2</sup> Com es pot observar, el pare i el seu fill més gran duïen exactament el mateix nom, la qual cosa ens planteja els típics problemes de les homonímies, ja que no podrem destriar amb exactitud si uns documents parlen del pare o bé del seu fill primogènit.

Les dates de naixement dels tres germans no se saben amb exactitud i les més acceptades són les següents: Martín Alonso Pinzón 1440/1441, Francisco Martín Pinzón 1445 i Vicente Yáñez Pinzón 1461/1462. Sobta veure la gran diferència de temps que separen les dates de naixement del germà gran amb la del germà petit, que fou d'uns vint anys. Nosaltres considerem que aquesta data de naixement de Vicente Yáñez Pinzón el 1461/1462 és errònia, ja que aquest pirata va participar en un assalt piràtic al Port dels Alfacs (Catalunya) l'any 1477 com a capità d'una de les tres naus atacants. No és acceptable que un jove de quinze anys sigui un capità de nau i, per tant, nosaltres proposem com a data de naixement de Vicente Yáñez Pinzón al voltant dels anys 1450/1452, si no abans. Amb aquesta suposició nostra Vicente Yáñez Pinzón tindria 25 anys o més en l'atac del Port dels Alfacs.<sup>3</sup>

## ELS FETS RELATATS EN ELS NOUS DOCUMENTS

Del contingut dels quatre documents es desprèn que un pirata, de nom "Alonso Pichón", amb la seva galiota i altres naus pirates que l'acompanyaven, feien actes de pirateria a la boca del Roine, consistentes a esperar que les naus carregades als ports del delta del Roine (Tarascon, Beaucaire, Arles, etc.) en el moment d'intentar sortir a mar obert els atacaven i els robaven les mercaderies i, fins i tot, les barques. Al córrer

2. MANZANO Y MANZANO, Juan. *Los Pinzones y el descubrimiento de América*. Colección Colombina. Madrid: Ediciones de Cultura Hispánica, 1988.

3. AHCB, Letres Closes, 1477-1479, 17v.). COLL I JULIÀ, Núria. "Vicente Yáñez Pinzón, descubridor del Brasil, corsario en Cataluña". *Revista Hispania* X, 1950, p. 594-597. COLL I JULIÀ, Núria. "Vicente Yáñez Pinzón, corsario en el Mediterráneo". *Revista de Historia de América* núm. 34. Madrid, 1952.

la veu de la presència d'aquest pirata el tràfic marítim de cabotatge es va aturar per por dels seus atacs. Per intentar trobar una solució a aquesta situació des del consell de la ciutat d'Arles es va enviar diverses ambaixades al lloctinent general de Provença, Jean de Cossa, comte de Troya, per tal que hi donés la pertinent solució.

Per les dates dels quatre documents sembla com si els atacs piràtics s'haguessin produït al llarg de més d'un any, des del mes de març del 1466 fins al mes de juny del 1467, la qual cosa significa que aquest estol de pirates es va instal·lar al delta del Roine durant aquest temps sense tornar a la base d'origen.

### PODEM IDENTIFICAR AQUEST PIRATA AMB MARTÍN ALONSO PINZÓN?

Si en tres documents el pirata és anomenat només "Alonso" i al document més antic s'hi refereix com a "Alonso Pichón", podem deduir i identificar aquest pirata com a Martín Alonso Pinzón, mariner de Palos de la Frontera? Si no hi hagués altres casos de pirateria comesos per algun membre de la família Pinzón en aigües mediterrànies fora difícil admetre que uns mariners d'un port atlàntic fessin un viatge de depredació tan llarg. Però aquest no és el cas, ja que estan documentats com a mínim dos atacs dels germans Martín Alonso Pinzón i Vicente Yáñez Pinzón, un al port dels Alfacs (delta de l'Ebre) l'any 1477 i un segon en aigües d'Eivissa el 1479.<sup>4</sup> Per tant, considerem ben probable que el pirata referit en aquests documents d'Arles sigui el mateix Martín Alonso Pinzón.

Al ser aquests atacs uns deu anys anteriors als suara esmentats volem considerar quina era l'edat de Martín Alonso Pinzón en aquell moment. Nascut cap a l'any 1440/1441, en els anys 1466/67 Martín Alonso Pinzón devia tenir uns 25 anys, edat que ens sembla una mica prematura per ser el cabdill d'una armada de pirates. Per aquest motiu creiem que fora més lògic pensar que aquesta petita flota piràtica estava manada

4. AGS, Registro General del Sello, lligall 2.297. sign. RCS, llig. 148001, 54.

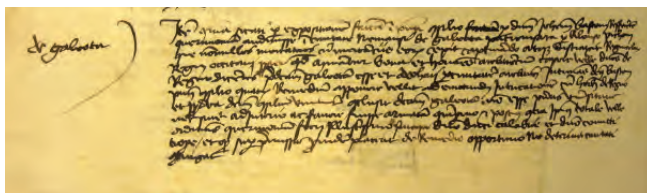
per Martín Alonso Pinzón, pare del company de Colom. Això no vol dir que el fill homònim no prengués part en aquesta expedició, ja que els historiadors d'aquesta família asseveren que els tres fills entraren a la mar de ben joves amb el seu pare. Hem de fer constar que en els documents que fan referència a l'atac piràtic d'Eivissa Martín Alonso Pinçon hi surt esmentat com a "Martín Alonso Pinzón, el moço" per distingir-lo del seu pare homònim que ja era conegut com a pirata consumat. Aquesta expressió significava que l'any 1479 el pare era encara viu i que, per tant, també vivia els anys 1466/67. Per tot això considerem que l'expedició en aigües provençals fou encapçalada per Martín Alonso Pinzón, major de dies, pare del company de Colom.

Malgrat que la majoria d'historiadors solen amagar, tergiversar o amorosir les activitats piràtiques de personatges famosos com els germans Pinzón, sembla un fet comprovat que la fortuna dels Pinzón es va basar en activitats piràtiques il·lícites. En una biografia de Vicente Yáñez Pinzón es diu que "*participó en algunas de las expediciones corsarias [sic] que hizo Martín Alonso Pinzón a las costas de Berberia, Cataluña e Ibiza*". Com es pot comprovar, l'autor evita utilitzar el terme "*expediciones piratas*", que és el que foren en realitat aquests casos. Després de la troballa d'aquests documents d'Arles, considerem que ja podem afegir la Provença i el delta del Roine a la llista d'operacions piràtiques de la família Pinzón.

Hi ha un fet en la història del descobriment d'Amèrica que mai no ha estat aclarit fefaentment, com és que la villa de Palos de la Frontera estigués castigada a facilitar dues naus de manera gratuïta a Cristòfor Colom degut a un "*deservicio*" que feren els seus habitants a la corona. Quin acte il·licit havien fet els mariners de Palos de la Frontera? Al meu entendre podria ser una incursió a les aigües de Guinea en contra del que establia el tractat d'Alcaçovas-Toledo (1479-1480) entre els regnes de Castella i Portugal, acompanyada, o no, de la captura de les mercaderies que duïen les naus portugueses al seu retorn de Sant Jordi de Mina. El tràfic prioritari entre Guinea i Portugal era el d'or i esclaus, que donava al regne de Portugal uns rendiments econòmics extraordinaris. L'objectiu que va dur al descobriment del nou món no era en realitat obtenir una nova font de comerç d'or i esclaus per al

regne de Castella? I qui millor que els mariners de Palos de la Frontera i de manera especial els germans Pinzón, per dur a terme aquest tràfic al qual ja estaven habituats després de robar piràticament als vaixells portuguesos?

## DOCUMENTS DE L'ARXIU MUNICIPAL D'ARLES (Provença)



Document 1: BB 4 f. 251 v (en llatí)

21 de març del 1466: “De Galeota”

“Item, quia sitati per expositionem factam in presenti consilio per dominum Johannes Bastoni refferentem / querimoniam audivisse in civitati Nemausi de galeota patronisata per *Alonso Pichon* / que nonnullos mercatoris cum merchantiis eorum cepit capturando atque distraxit regnicolum / regii occitanii propter quem armantur bona et homines arelatenses capere velle dictes de / regno decentes predictam galeotam esse et adheant perturbantur arelatenses intimas dictus / Bastoni / presenti consilio quatus remedium apponere vellit ad enorandi intricationem cum hominibus de regno de regno / et predicta dictum consilium unitentum conclusit dictam galeotam eo esse pidus cum stare / nec sunt ad intorno ac favore fuisse armatam quam suo et postus contra ipsius totale velle / ordinans queruorum fieri illustrissimo principe domino duci Calabrie et domino comicti / Troye et quod super premissi providere placeat de remedio opportuno ne detrius civitati contingat.”

Explicació: 21 de març del 1466, “De Galiota”.

“Item, perquè de l'exposició feta en el present consell per mossèn Giovanni Bastoni referent a la queixa que va sentir a la ciutat de

Nimes sobre una galiota patronejada per Alonso Pichón que havia capturat diversos mercaders i les seves mercaderies i que també robà a súbdits del regne d'Occitània amb qui col·laboraven homes d'Arles, i la pèrdua de la galiota havia pertorbat aquests ciutadans d'Arles, el dit Bastoni sol·licita que es posi remei amb homes d'aquest regne i el predit consell va determinar de forma unitària que una galiota fos armada contra totes aquestes naus i es va posar en coneixement aquest fet a l'il·lustríssim senyor duc de Calàbria i comte de Troya, per tal que hi posi el remei oportú en defensa de la nostra ciutat”.



Document 2: CC 206 f. 8 (en provençal).

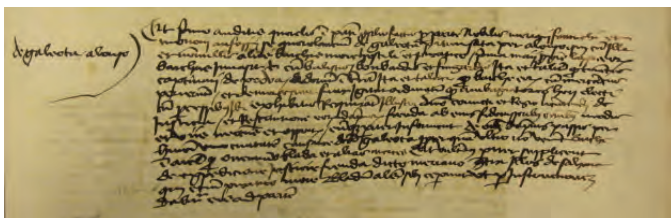
28 abril del 1467:

“Dimars a XXVIII del mes d’abril a pagat lo dich thesaurier a messier Loys de Cuers en leys bachellier en exequion de ordenansa facha per lo present jorn per lo conselh per alcuna embayssada facha per el a Yeras a monsenhor lo comte de Troya e real loctenent per lo barcagier de Jenoa ayssi en lo port de Rose estant, que non ausava salhir ne partir per las galeas de *Alonso pirata e corsari* que eren en la boca de Rose e deffardava totas fustas laqual embayssada fon ordenada par lo conselh per lo ben de la causa publica de la present ciutat per substenir los mariniers et mer aver remedy sus ayssó del

dich monsenhor lo comte en laqual embayssada estet huech jorns an dos cavals a rason de XVII grosses per jorn so son XII florins.”

Explicació (anotació del tresorer de l'ajuntament d'Arles).

“Dimarts a 28 del mes d'abril ha pagat el dit tresorer a mossèn Lluís de Cuers, en lleis batxiller, en execució de l'ordenança feta en el dia present pel consell per alguna ambaixada feta per ell a Hières davant el monsenyor el comte de Troya i reial lloctinent, per causa d'un navegant de Gènova, estant aquí al port del Roine (*antigament Rose*), que no gosava sortir a navegar per causa de la presència de les galeres d'Alonso, pirata i corsari, que eren a la boca (*delta*) del Roine i espoliava totes les embarcacions que sortien. Aquesta ambaixada fou ordenada per el consell pel bé i la causa pública de la present ciutat (Arles) per donar suport als mariners i perquè el dit monsenyor el comte hi pugui posar remei. La qual ambaixada ha durat vuit dies i amb dos cavalls, a raó de XVII grosses per dia, han estat abonats XII florins”



Document 3: BB 4 f. 26o (en llatí)

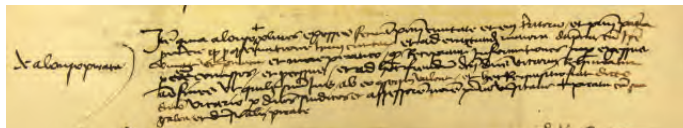
26 de maig del 1467: *De Galeota Alonso*

“Et primo auditis querelis in presenti consilio factum proparte nobilis Mariani Fanonchi et / Mononi Anfossii se querelamentum de galeota patronisata per ALONSO qui cum illa / et nonullis alios barchis more hostili et piratico prima mai proxime lapsa eorum / barchas invasit et cum balistaris, bonbardis et spingardis ita et taliter quod tenentus / capturavi de prova dederunt in terram ita et taliter quod barche eorum cum mercantur / perieruntum et demaserunt sive igitur ordinatum quod ambaxiatoris heius electi

/ cum processibus ibi exhibitur requirantur illustri domini comiti et regio luectenenti de / justicia et restitutione eorum dampnorum facienda ab eius fidenssorbibus omnibus modum / et viis nectuns et oppurtis eumque pariter informet de omnibus dampnis passis per / hijusdem civitatem causante dictam galeota quod per quam ultro non venint barche ( in Arelate quod onerando blada et alias merces et ulterius periter supplicent / de xpeditione justicie fienda dicto Meriano contra illos de Sahona qui etiam piratico more et bladum alias sibi ceperunt ut per informationes dabitur eum ad partem.”

### Explicació: 26 de maig del 1467: De la galiota d'Alonso

“Primerament es va presentar al present consell una queixa feta pels nobles Mariani Fanonchi i Mononi Anfosi per una galiota patronejada per Alonso que en companyia d'altres naus de forma hostil i piràtica, el dia primer del passat mes de maig va assaltar les seves barques i amb ballestes, bombardes i espingardes que tenien les va fer donar amb la proa a terra i perderen tant les mercaderies com els tripulants. L'ambaixador per ells escollit l'enviaren a l'il·lustre senyor comte i lloctinent reial per justícia i restitució del danys soferts i pels perjudicis que implica a aquesta ciutat causats per la dita galiota, ja que per això no venen barques (a Arles) on falta blat i altres mercaderies, etc.”



### Document 4: BB 4 f. 261 (en llatí)

*2 de juny del 1467: De Alonso Pirata*

“Item quia *Alonso - piratu* cum sua galea et diversi alii pirate – plures excessens fecit in presenti civitate et eum territorio et presenti patria / Provincie quod pro conservatione hujus civitatis et ad evictandus maiora dampna cum ipsem / [...] et piratus et more piratico quod recipiant informationes super excessus / per eum commissos et

processus et ad hec fiendum dictus dominus vicarius reparatur / ad fines ut quibus suum jus ab eo consortum valeat et hec equisitio fiat dicto / domino vicario per dominis syndicos et assessorem novem predictis vesitatur.”

Explicació: 2 de juny del 1467.

“Item, perquè Alonso, pirata, amb la seva galera i diversos altres pirates, han fet diversos excessos en la present ciutat i en el seu territori i en la present pàtria de Provença i que per la preservació d’aquesta ciutat i per evitar majors danys [...] i els pirates i de forma piràtica que rebien informacions sobre els excessos per ells comesos i fent-los reparar el senyor vicari pel senyors síndics etc.”